

Het hart van de naties rond de Middellandse Zee¹

Op zoek naar Kuypers maatschappijvisie in 'Om de Oude Wereldzee'

¹ Dit artikel vormt de schriftelijke neerslag van het academische college *Civil Society*, gegeven door prof. dr. George Harinck aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. De auteurs danken George Harinck voor zijn begeleiding bij de totstandkoming van dit artikel.

² George Harinck, *Aan het roer staat het hart. Reis om de oude wereldzee in het voetspoor van Abraham Kuyper*, (Amsterdam 2015), pp. 21-26.

³ Kuyper aan Idenburg, 22 maart 1908, J. de Bruijn en G. Puchinger, *Briefwisseling Kuyper-Idenburg*, (Franeker 1985), p. 164. George Harinck, 'Als een schelm weggejaagd? De Antirevolutionaire Partij en de verkiezingen van 1905', in: D.Th. Kuiper en G.J. Schutte (red.), *Het kabinet-Kuyper (1901-1905)* (Zoetermeer 2001), pp. 270-301, aldaar 296.

⁴ Brief aan Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman. Geciteerd in: Harinck, *Aan het roer staat het hart*, p. 23.

Inleiding

Op zaterdag 5 augustus 1905, om 16.20 in de middag stapte Abraham Kuyper te Den Haag in de trein richting Keulen.² Na een moeilijke politieke campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen van juni 1905, waarin de ARP een gevoelige nederlaag leed, voelde Kuyper zich 'als een schelm weggejaagd' uit zijn vaderland.³ Hij voelde zich unheimisch nadat heel Nederland in de verkiezingstijd zich zo rond zijn persoon had opgehitst, en hij wilde het liefst een tijdlang niet meer op de tong zijn.⁴ Daarom vatte hij een oud plan op en ondernam een reis door de landen rond de Middellandse Zee. Na een kuur in Bad Kissingen en een nakuur in de Alpen vertrok Kuyper naar Oekraïne. Vanuit Oekraïne reisde hij naar Roemenië en Rusland. In Rusland verbleef Kuyper in Odessa, waar hij wegens sociale onrust door hervormingen van de tsaar weg moest. Toen hij op 28 oktober naar Sebastopol op de Krim vertrok, kwamen de onlusten hem achterna. Kuyper zat een week vast in Sebastopol door verstoorde verbindingen wegens het oproer. Uiteindelijk kon hij op 4 november naar Constantinopel varen, in zijn ogen de eerste 'Oosterse stad' die hij zag. Hij beschreef het karakter van het Turkse volk met veel interesse en nauwkeurigheid.⁵ Na Turkije vervolgde Kuyper zijn reis via Syrië en Palestina naar Egypte. In Egypte reisde hij langs de Nijl naar het Zuiden, om Soedan te bezoeken. Vervolgens keerde hij terug, stak de Middellandse Zee over en bezocht Griekenland. Na de overtocht richting Italië, dat hij al eerder had bezocht, reisde hij rond op het eiland Sicilië. Hierna stak Kuyper de Middellandse Zee over naar Tunis, waar hem het bericht bereikte dat zijn dochter Henriëtte in Nederland in het ziekenhuis lag. Hij keerde via Frankrijk terug naar Nederland, maar in april 1906 vertrok hij alweer naar Zuid-Spanje. Hij bezocht vervolgens Marokko en Algerije, waarna hij via Spanje en Portugal terugkeerde naar Nederland.⁶ Kuyper had tijdens zijn reis weinig pretenties, zoals hij schreef in